

išsiskyrė iš kitų savo tema ir aktualijomis — jo negalima priskirti nei „metodologinei“, nei „empirinei“ daliai.

Antroji sekcija — „Vakarų ir Rytų dialogo problema“. Pranešimų teminė įvairovė siauresnė negu pirmojoje sekcijoje — dauguma prelegentų dviejų kultūros tipų ir jų filosofinių sistemų dialogo problemą aptarė bendru metodologiniu lygiu. Tik kai kurie iš jų savuosius pranešimus paskyrė konkrečioms personalijoms: V. Daunio pranešimas „Keli Sokrato ir senosios indų filosofijos tipologiniai bruožai“ bei V. Ališausko ir A. Plėšnio — „Oskaras Milašius kultūros tradicijoje“ sudarė gražų kontrastą visos sekcijos darbui, pailiustruodami bendruosius metodologinius samprotavimus konkrečiais pavyzdžiais (V. Daunys, deja, savo pranešimo negalėjo perskaityti). T. Sodeikos pranešimas taip pat tiesiogiai siejosi su konkrečios filosofo kūryba — M. Heidegerio dialogu „Iš pokalbio apie kalbą tarp Japonų ir Klausiančiojo“, tačiau savosiomis metodologinėmis aspiracijomis prelegentas peržengė konkrečią medžiagą. Profesorius J. Minkevičius ir docentas B. Kuzmickas paskyrė savuosius pranešimus religinei problematikai: fundamentaliai apibrėžė Vakarų ir Rytų religijos tradicijas, pranešėjai apsisporto ties istorijos suvokimo ir žmogaus sampratos vieta šiose tradicijose. Šalia docento N. Juršeno („Apie kai kuriuos Vakarų ir Rytų dvasinių kultūrų mentalinius skirtumus“), docento E. Krakausko („Žmogaus vertingumo samprata Rytų ir Vakarų kraštuose“) ir V. Burovo („Rytai — Vakarai: filosofinės būties totališkumas“) pranešimų lituanistinėmis aktualijomis išsiskyrė V. Bagdonavičiaus mintys apie lietuvių filosofijos ir literatūros temas bei metodines sąsajas su indų kultūra (Vydūnas, V. Krėvė). Profesorius R. Pavilionio ir V. Valevičiaus pranešimai lietė logikos problematiką, su-

teikdami visos sekcijos darbui pakankamo griežtumo. Antroji sekcija turėjo tik du svečius: docentą N. Šlaiferį (Dnepropetrovskas), skaičiusį pranešimą apie P. Tilicho antropologiją, ir V. Parvę (Tartu), pasidalijusį mintimis apie psichofizinę jos doktriną. Abu pranešimai nebuvo numatyti programoje ir nepritapo prie nagrinėjamos problematikos.

Trečiojoje sekcijoje („Rytų kultūra ir filosofija“) dauguma pranešėjų buvo svečiai, nes grynai orientalistinės problemos Lietuvoje iš esmės nenagrinėjamos. Daugelis prelegentų kalbėjo apie bendrąsias metodologines Rytų kultūros ir filosofijos supratimo problemas, ypatingą dėmesį skirdami individo ir socioumo santykio specifikai Rytuose. Tai — profesorius E. Raškovskis (Maskva), L. Bitinaitė, L. Jangutovas (Ulan Udė), A. Kukjanovas (Maskva), I. Odochovskaja (Odesa), M. P. Šaulauskas. Personalijoms savuosius pranešimus skyrė įmaskviečiai L. Nemirovskaja („Žmogaus problema Tolstojaus ir Gandžio mokymuose“) bei N. Kirabajevs („Žmogaus koncepcija Al Gazalio doktrinoje“). Du pranešėjai kalbėjo apie meno problemas: tai svečias iš Talino — P. Kelderis, nagrinėjęs viduramžių Kinijos peizažinės tapybos ypatingumus (tuštumos problema), ir A. Andrijauskas, aptaręs menininko koncepciją iracionalizmo bei čan estetikoje.

Trumpai peržvelgus plenariniame posėdyje ir sekcijose skaitytų pranešimų temines dominantes, galima padaryti išvadą, jog konferencija „Žmogaus problema filosofijos istorijoje“ buvo ne tik kryptinga, bet ir pakankamo dalykinio brandumo. O tai atitiko jos rengėjų tikslus.

Išleistas konferencijos pranešimų tezių rinkinys.

A. Juozaitis

VOSYLIUI SEZEMANUI — 100 METŲ

1984 m. gegužės 30—31 d. Vilniaus universitete vyko jubiliejinės iškilmės ir mokslinė konferencija, skirta Vosyliui Sezemanui, Kauno ir Vilniaus universitetų profesoriams, gimimo 100-ųjų metinių sukakčiai paminėti. Jubiliejinės iškilmės ir konferenciją organavo Vilniaus universiteto Filosofijos katedra bei TSRS Filosofų draugijos Lietuvos skyriaus Etikos sekcija. Iškilmės prasidėjo Antakalnio kapinėse prie

profesoriaus Vosylio Sezemano kapo. Universitete iškilmingą V. Sezemano 100-ųjų gimimo metinių minėjimą įžanginiu žodžiu atidarė VVU Filosofijos katedros vedėjas, prof. E. Meškauskas. Prof. R. Plečkaitis perskaitė pranešimą „Vosyliui Sezemanui — filosofas ir žmogus“, kuriame aptarė savo buvusio mokytojo gyvenimo ir veiklos kelią. Iškilmėse dalyvavę giminės, šeimos nariai, pažįstami pasidalijo prisiminimais apie

prof. V. Sezemaną. Pirmoji iškilmų diena pasibaigė koncertu, kuriame susirinkusieji galėjo pasiklausyti V. Sezemano pamėgtos violončelės muzikos.

Mokslinė konferencija nepasizymėjo dalyvių gausumu (joje buvo perskaityta 10 pranešimų), tačiau išsiskyrė problemine įvairove, greičiausia sąlygota paties V. Sezemano filosofinio palikimo turiningumu.

V. Sezemano filosofijos metodologinių pagrindų analizei buvo skirti 2 pranešimai. Filosofinės pozicijos aiškumu, subtilia V. Sezemano pažiūrų rekonstrukcija išsiskyrė A. Lozuraičio (VVU) pranešimas „V. Sezemano pažinimo teorija“. Pranešėjas, pabrėžęs, kad iš gnoseologinės problematikos svarstymo išauga visa V. Sezemano filosofija, rekonstravo esminius V. Sezemano pažinimo teorijos momentus. Jis parodė, kaip iš tradicinės gnoseologijos, nusegebėjusios įveikti subjekto—objekto prieštaros, kritikos išauga V. Sezemano gnoseologinė pozicija. Pagrindinis V. Sezemano gnoseologinių svarstymų rezultatas — nedalykinė žinojimo koncepcija, paneigusi objekto išoriškumą subjektui. Motyvas taip suformuluoti klausimą V. Sezemanui buvus subjekto aktyvumo pripažinimas. Tačiau pagrindinių pažinimo klausimų performulavimas, kaip pabrėžė A. Lozuraitis, perkelia pažinimo problemas svarstymą už gnoseologijos ribų. Praplėtus gnoseologijos klausimų ratą, reikia kurti filosofinę antropologiją. Tačiau, A. Lozuraičio nuomone, V. Sezemano kritinio realizmo filosofijos išvados nesancijos pakankamas pagrindas filosofinei antropologijai sukurti.

J. Karosas (VVU), perskaitęs pranešimą „Socialinio pažinimo samprata V. Sezemano filosofijoje“, pritarė A. Lozuraičio atliktai V. Sezemano gnoseologinės pozicijos rekonstrukcijai ir atkreipė dėmesį į tai, kad socialinio pažinimo klausimai nebuvo specialus V. Sezemano filosofijos objektas. Socialinio pažinimo sampratą tenka rekonstruoti, remiantis jo gnoseologija bei estetika. Reikšmingiausias dalykas, atskleidžiant socialinio pažinimo ypatumus, pranešėjo nuomone, esąs tas, kad V. Sezemanas pažinimui paaiškinti taikė praktikos požiūrį. Pripažinęs sąmonės intencionalumą, V. Sezemanas galėjęs išvėlgti naujus gnoseologijos metodus horizontus. Tačiau jo pozicijos metodologinis ribotumas tas, kad neįžvelgiama visuomeninė praktinė pažinimo

prigimtis. Pranešėjas aptarė vertybių bei socialumo problemas V. Sezemano filosofijoje. Reikšminga esą tai, kad pripažįstamas objektyvus kultūros vertybių pobūdis ir galimybė jas pažinti, kad teigiamas kultūros mokslų angažuotumas. Tačiau, aiškinant vertybinio mokslų angažuotumo problemą, iškyla nemaža sunkumų, kuriuos įveikti V. Sezemano metodologinė pozicija, pranešėjo nuomone, esanti per silpna.

V. Sezemano filosofijoje, šalia gnoseologijos klausimų, estetikai tenka bene svarbiausia vieta. Todėl ir konferencijoje estetikos klausimai V. Sezemano filosofijoje buvo gana plačiai nušviesti,— tiek istoriniu aspektu, siekiant atskleisti filosofo estetinės koncepcijos ištakas, tiek išryškinant šios koncepcijos metodologinius pagrindus. K. Rastenis (PII) perskaitė pranešimą „V. Sezemanas — estetičių struktūrų tyrinėtojas“, kuriame sprendė klausimą, kaip išvengti prieštaravimo, esancio tarp estetinio tyrinėjimo ir intuityvaus grožio stebėjimo. A. Sverdiolas (LTSR MA), analizuodamas veikalą „Kūnas, kultūra ir laikas“, pabandė suformuluoti V. Sezemano kultūros koncepciją. Metodologiniu brandumu pasižymėjo K. Stoškaus (VVU) pranešimas „V. Sezemanas ir šiuolaikinė estetika“. Esminis V. Sezemano estetičių svarstymų bruožas, pranešėjo nuomone, esąs jo radikalus nusištatymas prieš subjektyvizmą, psychologizmą. Ši pozicija suartinanti V. Sezemaną su tarybinio psichologu L. Vygodskiu. Abu tyrinėtojai galį būti pavyzdžiu šiuolaikinei estetikai, kurios perdėm reliatyvistinė, psichologinė pozicija yra aiškiai nepakankama. Pranešėjas plačiai aptarė tiek V. Sezemano estetinės koncepcijos teorines ištakas, tiek jos sąlyčio su šiuolaikine estetika momentus. Baigdamas K. Stoškus pripažino, kad V. Sezemano estetinės pozicijos originalumas atsirėmė į naujai suformuluotą gnoseologinę poziciją.

V. Žemaičio (LTSR MA) pranešimas buvo skirtas V. Sezemano etinėms pažiūroms aptarti. T. Sodeika (KKI) perskaitė pranešimą „E. Huserlio fenomenologijos pėdsakai V. Sezemano filosofijoje“, N. Juršėnas (VVU) — „V. Sezemano ir N. Hartmano ryšiai“.

Šalia filosofinių problemų aptarimo, konferencijoje buvo padaryta ir specialesnio pobūdžio pranešimų. E. Ulčinaitė (VVU) kalbėjo apie V. Sezemano atliktą Aristotelio veikalo „Apie sielą“ vertimą į lietuvių

kalbą, J. Tumelis (Respublikinė biblioteka) aptarė užmirštus ir mažai žinomus V. Sezemano darbus.

Konferencija vaizdžiai pademonstravo nemažėjantį filosofų dėmesį V. Sezemano

teoriniam palikimui ir šio palikimo tyrinėjimo žymiai didesnę brandumą.

R. Šerpytytė

KLASIKINIO MENO ŠIUOLAIKISKUMAS

Sąvokų „klasikinis“ ir „šiuolaikinis“ menas turinys yra istoriškai determinuotas. Tai, ką mes šiandien vadiname klasikiniu menu, kažkada buvo šiuolaikiniu, o kai kurie šiuolaikinio meno kūriniai kada nors taps klasikiniai. Todėl nenuostabu, kad kiekviena karta, kiekviena epocha naujai apmąsto ir savaip sprendžia meno tradiciškumo, novatoriškumo, šiuolaikiškumo problemas. Neseniai pasirodžiusi A. Gaižučio knyga* — gražus bandymas įnešti savą indelį į šių aktualių ir sudėtingų problemų sprendimą.

Knyga susideda iš keturių dalių. Pirma dalis atlieka istorinio filosofinio įvado ir vėlesniuose skyriuose nagrinėjamą problematiką vaidmenį. Joje parodoma klasikinio meno sąvokos traktavimo specifika įvairiose filosofinėse estetinėse koncepcijose, atskleidžiama metodologinė marksistinės-lenininės teorijos reikšmė, formuojant dialektinę šios sąvokos sampratą, pateikiama kai kurių šiuolaikinių buržuazinių klasikinio meno koncepcijų kritinė analizė.

Teoriniu požiūriu brandžiausia yra ant-ra knygos dalis, kurioje analizuojamas klasikinio meno ir šiuolaikinės meninės kūrybos santykis. Autorius pateikia platų teorinį šio klausimo analizės kontekstą ir pereina prie konkrečių problemų — kūrybos ir mito santykio, klasikinio meno interpretacijos, klasikinių ir neklasikinių elementų santykio nagrinėjimo.

Mitas — viena iš pagrindinių sudedamųjų klasikinio palikimo dalių. Pažymėjęs sinkretinį šios pažinimo formos pobūdį, autorius atskleidžia įvairius mitų įtakos kūrybai aspektus. Pagrindinis dėmesys knygoje skiriamas socialiniam mitų interpretacijos determinizmui atskleisti. Skyriuje pateikiama kai kurių buržuazinių mito sampratų kritika ir parodoma socialinių, filosofinių, estetinių menininko pažiūrų reikšmė mitų interpretacijoje. Kaip teisingai pažymi au-

torius, tie patys mitai įvairiuose socialiniuose kontekstuose įgauna skirtingą, kartais netgi priešingą skambesį.

Nuo mitų interpretacijos analizės autorius pereina prie bendrų klasikinio meno interpretacijos problemų. Šalia tradicinių-istorinių ir modernistinių interpretacijų formų, autorius pateikia naują šio estetikos fenomeno skirstymą į semantines ir nesemantines interpretacijas. Tačiau būtina pažymėti, jog šis iš esmės konstruktyvus priėjimas knygoje nepakankamai pagrindžiamas ir išplėtojamas. Kuo pasireiškia įvairių meno rūšių semantinės ir nesemantinės interpretacijos specifika? Koks šių interpretacijų racionalaus ir emocionalaus aspekto santykis? Koks socialinių (kultūrinių, estetinių) veiksnių vaidmuo formuojantis šiems interpretacijų tipams? Šie ir panašūs klausimai, nors ir paliejami, bet nepakankamai teoriškai pagrindžiami.

Knygoje gerai atskleista bendrųjų žmonių vertybių ir specifinių nacionalinių, klasinių elementų dialektika klasikiniame mene. Autorius argumentuotai parodo, jog klasikinio meno lobynas formuojasi atrenkant geriausius, laiko bandymus išlaikiusius nacionalinio meno kūrinius. Būtent tokie kūriniai ir sudaro menininko kūrybinės brandos pagrindą.

Trečioje knygos dalyje atskleidžiami kai kurie klasikinio meno suvokimo aspektai mokslinės-techninės revoliucijos (MTR) sąlygomis. Autorius analizuoja MTR įtaką įvairių meno rūšių suvokimui, atskleidžia bendras teorines šiai pažinimo sričiai būdingas problemas — meninio vaizdo vientisumo problema, menininko ir mokslininko bendradarbiavimo specifiką MTR sąlygomis ir panašiai.

Vienas iš būdingiausių MTR poveikio klasikiniam menui požymių — prieštaringas jo pobūdis. MTR sudarė palankias sąlygas plačiosioms liaudies masėms susipažinti su

* Гайжучис А. Л. Классическое искусство и современность. — М., 1983. — 64 с.